

Др Милена Петровић*

ПОСЕБНА МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ ЗА СПОРОВЕ ИЗ УГОВОРНИХ ОДНОСА ПРЕМА ПРАВУ ЕУ И ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Посебна међународна надлежност за спорове настале из уговорних односа се базира на блиској вези између спора и суда. Предвиђена је као алтернатива општој надлежности с образложењем да омогућује ефикасно вођење судског поступка, али и равнотежу процесних интереса и позиција тужаоца и туженог.

Разматрање овог веома комплексног питања аутор у првом делу рада базира на актуелној законској регулативи ЕУ оличеној у Брисел I уредби, а у другом делу на законској регулативи Републике Србије, односно на Закону о решавању сукоба закона са прописима других земаља, али и на радној верзији будућег Закона о међународном приватном праву чије се усвајање очекује ускоро. У редоследу питања која обрађује, аутор следи текст наведених извора и пажњу посвећује свим оним питањима која су због различитог тумачења отежале примену одредбе о овој врсти надлежности. Тако су у фокусу анализе појмови уговорни спор, уговорна обавеза релевантна за заснивање надлежности, место испуњења обавезе о којој је реч, место испоруке робе, односно место пружања услуге, као и шта се сматра правилном применом нових прописа Србије хармонизованих са комунитарним тековинама.

Кључне речи: Судска надлежност. Уговорни спор. Уговорна обавеза. Место испуњења уговорне обавезе.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Посебна међународна надлежност за уговорне спорове је у упоредној легислативи предвиђена као допуна или алтернатива општој надлежности базираној на пребивалишту туженог. Будући да посебна надлежност тако коегзистира с општом надлежношћу, на

* Аутор је ванредни професор на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу, mpetrovic@jura.kg.ac.rs.

тужиоцу је да изврши анализу интереса и ризика и сам изабере суд пред којим ће покренути поступак против туженог. Наравно, ово све под условом да између њега и туженог не постоји споразум о надлежности суда одређене земље, будући да се њиме дерогира надлежност сваког другог суда који би могао поступати у датој ствари.

Предмет разматрања у овом раду је посебна међународна надлежност у уговорним споровима и то из перспективе комунитарног и српског права. С тим циљем најпре ће бити анализирана релевантна правила Брисел I уредбе, као и проблеми са којима су се суочавали судови држава чланица у току њихове примене, а затим ће исти проблем бити разматран с аспекта српског права, кроз анализу релевантних одредаба Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља (у наставку текста: ЗРСЗ), као и Нацрта новог закона о међународном приватном праву (у наставку текста: Нацрт ЗМПП) чије се усвајање очекује.

1.1. Посебна надлежност за уговорне спорове према праву ЕУ

Уредба Савета Европе о надлежности и признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима бр. 44/2001 од 22. децембра 2000, позната као Брисел I уредба (у наставку текста Уредба),¹ представља основни извор грађанског процесног права ЕУ будући да поставља униформна правила о директној и индиректној надлежности судова држава чланица, као и нека друга значајна процесна правила. Њеним ступањем на снагу 1. марта 2002. престала је да важи Бриселска конвенција о надлежности и признању и извршењу одлука у грађанским и трговачким стварима (у наставку текста Конвенција) која је до тада уређивала ову материју.² Уредба у свом највећем делу представља тек нешто допуњену и модернизовану верзију Конвенције. Друго се и није могло очекивати с обзиром на наглашену потребу очувања континуитета између ова два правна инструмента.³

Будући да је Европска комисија била у обавези да најкасније пет година од ступања на снагу ове уредбе Европском парламенту, Савету и Економском и социјалном одбору представи извештај о

¹ Уредба Савета (ЕЗ) бр. 44/2001 о надлежности, признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима, позната као Брисел I уредба, ОЈ Л 12, 01. 2001.

² Бриселска конвенција је до јула 2007. године остала на снази само према Данској, будући да према Протоколу бр. 5. о положају Данске, та држава није везана одредбама поглавља IV Уговора о ЕЗ и прописима донетим на основу њих. Од 1. јула 2007, а на основу Споразума закљученог између ЕЗ и Данске 19. октобра 2005. и одлука Савета 2005/790 и 2006/325, Брисел I уредба се примењује и у Данској. Више: P. Stone, *EU Private International Law*, 2010, 19.

³ Вид. тач. 19) Преамбуле Брисел I уредбе.

њеној примени и предложи измене и допуне тамо где је потребно, она је то и учинила 21. априла 2009. Шестог децембра 2012. Савет је усвојио ревидирани текст Уредбе и то као Уредбу (ЕЗ) бр. 1215/2012 о надлежности и признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима (у наставку текста: *Recast*)⁴ која ће почети да се примењује у јануару 2015. године.

Уредба у највећој мери понавља правила Конвенције, али садржи и значајне измене међу којима је и чл. 5(1) који уређује посебну надлежност за уговорне спорове, а који је предмет овог рада. Будући да је ово правило у Брисел I *Recast*-у остало непромењено, осим што је пренумерисано (сада је чл. 7(1)) и имајући у виду да *Recast* почиње да се примењује тек 2015. године, наша разматрања ће бити везана за Брисел I уредбу бр. 44/2001 која је у овом тренутку на снази.

Полазећи од тога да морају постојати алтернативни основи за надлежност, утемељени на блиској вези између суда и спора или ради олакшавања правилног суђења,⁵ Уредбом је предвиђена могућност успостављања посебне надлежности судова држава чланица за уговорне спорове. Правило о томе садржано је у одредби чл. 5(1) Уредбе и гласи:

Лице са пребивалиштем у некој држави чланици може бити тужено у другој држави чланици:

1. (а) у споровима из уговора, пред судом места у коме је обавеза о којој је реч испуњена или у коме је требало да буде испуњена;
(б) у смислу ове одредбе, осим ако није другачије уговорено, место испуњења обавезе о којој је реч је:
 - ако се ради о купопродаји робе, место у држави чланици у коме је, према уговору, роба испоручена или је требало да буде испоручена,
 - ако се ради о пружању услуга, место у држави чланици у коме су, према уговору, услуге пружене или су могле бити пружене,(ц) ако се не примењује подстав (б), примењује се подстав (а).

Наведена одредба није у потпуности оригинално решење. Наиме, она представља комбинацију решења које је преузето из Конвенције, а према коме се посебна надлежност за уговорне спорове поверава суду државе у којој се налази место испуњења уговорне обавезе о којој је реч,⁶ и једног потпуно новог решења које

⁴ OJ L 351/1.

⁵ Рецитал (12) Уредбе.

⁶ Подстав (а) чл. 5(1) Уредбе.

посебну надлежност за две врсте уговора, уговор о продаји и уговор о пружању услуга, базира на месту испуњења карактеристичне обавезе.⁷

Увођење посебне надлежности се образлагало различитим аргументима. Најпре, истицало се да између места испуњења обавезе и предмета спора у великом броју случајева постоји уска чињенична веза која омогућује да се у том месту поступак брзо и економично спроведе, будући да ће се већина материјалних доказа и сведока налазити управо на том месту.⁸ С друге стране, увођење ове врсте надлежности био је покушај да се успостави равнотежа између процесних позиција и интереса тужиоца и туженог, односно покушај да се они ставе у изједначен положај будући да би тужени, како је истицано, био фаворизован у случају постојања само опште надлежности.⁹

Враћајући се на текст чл. 5(1) Уредбе, желели бисмо да укажемо на нека општа обележја ове одредбе. Прво, ово процесно правило се примењује само у случајевима када тужени има пребивалиште у некој од држава чланица. У супротном, надлежност судова сваке државе чланице одређује се према националном праву те државе.¹⁰

Друго, наведено процесно правило је очито комплексно и у једном делу се може посматрати као опште правило (*lex generalis*) које се примењује на све типове уговора осим оних уговора који су регулисани посебним одредбама Уредбе,¹¹ док се у другом делу може посматрати као посебно правило (*lex specialis*) које се примењује само на уговоре о продаји робе и уговоре о пружању услуга.¹² Разлика између ова два правила није само у пољу примене, већ и у тачкама везивања, односно критеријумима на основу којих се заснива надлежност. Као што ће се касније видети, критеријум у првом случају

⁷ Подстав (б) чл. 5(б) Уредбе.

⁸ Извештај Р. Jenarda уз изворни текст Конвенције и Протокола о тумачењу (*Службени лист ЕЗ*, 1979), бел. 30, стр. 23. и 24.

⁹ Ulrich Magnus, Peter Mankowski, *Brussels I Regulation, European Commentaries on Private International Law*, (2007), par.1, стр. 89, 90; Мишљење општег правобраниоца Léger у случају C 420/97 *Leathertex v. Bodetex*, (1999) ECR I 6747.

¹⁰ Чл. 4 (1) Уредбе.

¹¹ Уговори регулисани посебним одредбама Уредбе и тиме искључени из поља примене чл. 5(1) Уредбе су уговори о осигурању, потрошачки уговори, уговори о раду, уговори чији су предмет стварна права на непокретностима или закуп непокретности, уговори из области брачноимовинских и наследних односа (вид. чл. 8, чл.15, чл.18, чл. 22(1), чл. 1(2)(а) Уредбе).

¹² Н. van Lith, *International Jurisdiction and Commercial Litigation – Uniform Rules for Contract Dispute*, The Hague, 2009, стр. 85 86; Pocar, *Explanatory Report on Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, signed in Lugano on 30 October 2007*, OJ C 319/1 (у наставку текста: Pocar Report) пар. 51.

је место испуњења обавезе на којој се темељи тужбени захтев, а у другом случају то је место испуњења карактеристичне уговорне обавезе.

Треће, правило постављено одредбом чл. 5 (1) Уредбе, за разлику од правила Уредбе о општој и о пророгационој надлежности (чл. 2 и чл. 23), одређује не само међународну надлежност, него и месну надлежност датог правосуђа и то непосредно.¹³ Тако, уколико су се стекли услови за примену овог правила, тужилац би требало да зна да поступак против туженог може да покрене у месту оне државе у коме је требало да буде испуњена уговорна обавеза.

Коначно, нешто што сигурно обележава одредбу чл. 5(1) Уредбе је њена комплексност због које је њена примена још у време док је била део Конвенције изазвала велике контроверзе у судској пракси, али и бројне коментаре у доктрини. Суд ЕУ је само поводом ове одредбе донео више одлука него о било којој другој одредби Конвенције.¹⁴ Наиме, све је у наведеној одредби изазивало дилеме, почев од тога шта се сматра „споровима у вези с уговором“, „спорном обавезом“, односно „обавезом у питању“, као и шта се подразумева под „местом испуњења обавезе“. Тврдња општег правобраниоца *Ruiz-Jarabo Colomer* потпуно отворено изражава опште мишљење о овом комплексном правилу:

„чини ми се парадоксалним да ствар која у основи захтева једноставне и практичне одговоре који ће омогућити европским судовима – пре свега судовима прве инстанце – да брзо установе да ли су међународно надлежни или не, буде окарактерисана, и у судској пракси и у доктрини, теоријским размишљањима која су изгубила из вида проблеме са којима треба да се суоче практичари у правосуђу“.¹⁵

Све је ово указивало на потребу да се постојећа одредба измени, да се учини јаснијом, прецизнијом и једноставнијом за примену. Очекивало се да ће тиме бити унапређени правна предвидљивост и сигурност што би представљало значајан резултат. До промене је и дошло. Са Брисел I уредбом европско процесно право добило је ново, измењено и допуњено правило о посебној надлежности за уговорне спорове. Међутим, иако се, бар на први поглед, чини да су одредбом чл. 5(1) Уредбе прецизиране неке ствари, практична примена ове одредбе је још увек проблематична јер је остала и даље

¹³ Вид.: Posar *Report*, rec.34; Водинелић/Кнежевић, *Грађанско процесно право Европске уније*, Београд, 1998, 63.

¹⁴ Више од 20 одлука је Суд ЕЗ донео о претходном тумачењу чл. 5(1) Конвенције. Вид. Н. van Lith, *op. cit.*, 74.

¹⁵ Мишљење ОП *Ruiz Jarabo Colomer* у случају С 440/97 *GIE Groupe Concorde*, (1999) ECR I 6307, пар. 3. Вид. Н. van Lith, *op. cit.*, 74.

веома комплексна. Отуда су присутна мишљења да је покушај да се поједностави ово процесно правило резултирао само делимичним побољшањем његове примене што је у доктрини изазвало доста разочарења у извршене измене.¹⁶

2. ОПШТЕ ПРАВИЛО О ПОСЕБНОЈ НАДЛЕЖНОСТИ ЧЛ. 5(1)(а) УРЕДБЕ

Одредба подстава (а) чл. 5 (1) Уредбе потпуно је идентична одредби тач.1, чл. 5 Конвенције и гласи: лице са пребивалиштем у држави чланици може бити тужено у другој држави чланици у споровима из уговора, пред судом места у коме је обавеза у којој је реч испуњена или у коме је требало да буде испуњена. Ово правило се примарно примењује онда када уговор из кога је настао спор није уговор о продаји или пружању услуга. Међутим, према подставу (ц) чл. 5(1) Уредбе оно се додатно или супсидијарно може применити и код ових врста спорова, али само у изузетним околностима у којима није могућа примена подстава (б) наведеног члана. Ово нарочито важи у случајевима када се место испоруке или место пружања услуга не налази на територији неке од држава чланица, већ је оно лоцирано у некој трећој земљи у којој се Уредба не примењује. Највећи број аутора се слаже да ако је према уговору о продаји нпр. место испоруке у држави нечланици, онда се *lex specialis* из чл. 5(1)(б) неће применити, већ ће опште правило из чл. 5(1)(а) одредити надлежан суд.¹⁷ Међутим, има и оних који заступају другачије мишљење. Наиме, они сматрају да је директно упућивање на подстав (а) погрешно јер се на тај начин тужиоцу даје друга шанса да успостави посебну надлежност суда државе чланице иако би према подставу (б), који регулише ову врсту уговорних спорова, био надлежан суд у држави нечланици. Тако би, како се истиче, од овога имале корист извозне компаније са седиштем у ЕУ на штету њихових уговорних партнера са седиштем ван ЕУ.¹⁸ Отуда и предлог да у том случају одлучујући критеријум за успостављање посебне надлежности треба да буде место испуњења карактеристичне обавезе.¹⁹

Forum solutionis је од самог почетка изазвао проблеме у примени на шта указује чињеница да је кратко након ступања на снагу

¹⁶ Између осталих, Magnus, *Das UN Kaufrecht und die Erfüllungsortzuständigkeit*, стр. 46, Gaudemet Tallon, H. *Compétence et exécution des jugements en Europe: Règlement No 44/2001, Conventions de Bruxelles et de Lugano*, 3. izd., (Pariz, 2002) § 174, 128.

¹⁷ Уместо свих, вид., Н. van Lith, *op. cit.*, 90.

¹⁸ Више, Magnus and Mankowski, *op. cit.*, 151, 161.

¹⁹ Magnus, *Das UN Kaufrecht ...*, 49.

Конвенције од Суда ЕУ затражено да разјасни неколико кључних питања: 1) који се спорови сматрају „уговорним“, 2) која је „уговорна обавеза“ релевантна за заснивање надлежности и 3) шта се подразумева под „местом испуњења“ уговорне обавезе. Практично, тражен је одговор на питање шта је стварно поље примене наведеног правила. Разматрања која следе баве се управо овим проблемом.

2.1. „Предмети који се односе на уговор“

О томе шта се сматра „предметом који се односи на уговор“ у националним правима држава чланица не постоји јединствен став. Тако, један исти предмет неке државе квалификују као предмет уговорне природе, док га друге државе квалификују као деликт, квазиделикт или као предмет који се уређује искључиво прописима статусног права. Последица неједнаке квалификације предмета спора на генералном нивоу доводи до мултиплицирања основа за надлежност у једном истом случају што свакако тешко може да допринесе правној сигурности и делотворности правне заштите на територији Уније. Имајући то на уму, а с циљем јединственог тумачења одредбе чл. 5(1) Уредбе, Суд ЕУ је заузео став да се појам уговора мора одредити аутономно, односно независно од националног права било које државе чланице. Међутим, Суд није дао једну општу или апстрактну дефиницију овог појма.²⁰ Уместо тога, ослањајући се на прагматичан приступ, он је дефинисао овај појам и развијао његово тумачење по принципу „од случаја до случаја“. На овај начин он је у сваком индивидуалном, конкретном случају одредио да ли је реч о уговорној или некој другој врсти одговорности. Оваквим приступом Суд је практично разграничио појам „ствари које се односе на уговор“ од осталих појмова, превасходно од појма вануговорне одговорности за штету или одговорности која је изједначена са њом (*tort, delict, quasi-delict*) и на тај начин дао упутство судовима држава чланица када треба да примене чл. 5(1) Уредбе, а када чл. 5(3) Уредбе.

Од бројних одлука у којима је Суд дао тумачење појма „предмета који се односи на уговор“ наводимо неке од оних које се сматрају кључним. Један од првих случајева у коме се Суд суочио с овим питањем био је случај *Peters* који се базирао на захтеву за исплату новчаних износа које удружења имају према својим члановима.²¹ Према тумачењу Суда ове захтеве у смислу чл. 5(1) Конвенције, треба квалификовати као уговорне.²² У случају *Effer v. Kantner* Суд

²⁰ *Pocar Report*, t. 43.

²¹ *Case 34/82 Peters v. ZNAV*, (1983) ECR 987, пар. 15.

²² Према праву већине држава чланица (нпр. француско, белгијско, италијанско, енглеско, данско) ови захтеви јесу уговорне природе јер заснивањем чланства у удружењу између члана и удружења настаје уговорни однос (тзв. уго

је истакао да се питање постојања и пуноважности уговора сматра уговорним питањем.²³ Посебан и врло замршен случај постојао је код прекида преговора услед чега је пропуштено закључење уговора. Наиме, *culpa in contrahendo* се у неким државама чланицама сматра уговорном, док се у другима сматра вануговорном одговорношћу, услед чега је могуће да неки национални судови надлежност заснују позивајући се на чл. 5(1) Уредбе, а други судови на основу чл. 5(3) Уредбе. Да би се ово избегло и да би се остварила униформна примена Брисел I уредбе, Суд је у случају *Tacconi* појам предуговорне одговорности за неоправдани прекид преговора, а у одсуству било каквог предуговора, изричито квалификовао као вануговорну одговорност.²⁴

2.2. „Уговорна обавеза“ релевантна за заснивање надлежности

Једно од кључних питања за које се тражило тумачење ЕС било је и питање која се уговорна обавеза има сматрати релевантном за заснивање надлежности. Питање је било потпуно оправдано јер се из израза „обавеза о којој је реч“ није могло прецизно закључити на коју се обавезу мисли: да ли је то обавеза која је карактеристична за предметни уговор, обавеза на којој тужилац темељи тужбени захтев или било која обавеза коју једна уговорна страна треба да испуни према другој.

Одговор на постављено питање Суд је дао у пресуди *De Bloos*,²⁵ која је за судове била од круцијалног значаја за тумачење наведеног појма, а тиме и правилну примену чл. 5(1) Конвенције. У наведеном случају Суд је закључио да „обавеза о којој је реч“ не упућује ни на једну другу обавезу, осим на обавезу на којој се темељи тужбени захтев.²⁶ Идеја на којој се базира овај приступ је независност сваке уговорне обавезе, а образложење за то је да управо место у коме треба да се испуни обавеза која је предмет тужбеног захтева конституише најближу везу између спора и суда који би за њега био надле-

ворна теорија). Тек мањи број држава чланица (нпр. Немачка и Холандија) следе тзв. институционалну теорију, према којој је однос између члана и удружења уређен искључиво прописима статусног, а не уговорног права. Према ставу Суда исто ово тумачење примењује се и на трговачка друштва. Више: P. Stone, *op. cit.*, 78; Д. Бабић, *Међународна надлежност за уговорне спорове према еуропском, хрватском и америчком праву*, Загреб, 2005. Докторска дисертација, стр. 41-43.

²³ Case 38/81 *Effer SpA v. Hans Joachim Kantner*, (1982) ECR 825; Више: Magnus, Mankowski, *op. cit.*, стр.108; P. Stone, *op. cit.*, 78.

²⁴ Case 334/00 *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HVS)*, (2002) ECR I 7357, I 7396. Више: Magnus, Mankowski, *op. cit.*, 117. и сл. P. Stone, *op. cit.*, 83.

²⁵ Case 14/76 *De Bloos v. Bouyer*, (1976) ECR 1497.

²⁶ Case *De Bloos*, пар. 11.

жан. Та „физичка блискост“ омогућава потпун увид суда у чињенице на основу којих ће утврдити природу тог односа.²⁷ Избором овог критеријума отпала је могућност да се под „обавезом о којој је реч“ подразумева било која обавеза из уговора, као и обавеза која је карактеристична за предметни уговор.

Иако се обавеза на којој се темељи тужбени захтев у највећем броју случајева може утврдити без потешкоћа, тумачење Суда изражено у пресуди *De Bloos* ипак није елиминисало све дилеме и потешкоће у утврђивању надлежности. Наиме, већ на први поглед проблем постоји у случају комплексних уговора код којих су странке преузеле бројне обавезе које треба испунити у различитим местима, односно државама. Стриктна примена *De Bloos* правила би довела до ситуације да за сваку неиспуњену обавезу тужилац може да поднесе тужбу суду оне државе у којој је она требало да се испуни. Последица је фрагментација надлежности будући да би више судова могло засновати посебну надлежност за један исти уговорни спор, што би свакако био резултат који се не жели с обзиром на то да би био у нескладу са сврхом и циљевима саме Конвенције. Уместо тога, у случају *Shenavai*, када се први пут суочио са питањем која од више обавеза на којима се темељи тужбени захтев чини „обавезу о којој је реч“, Суд је следио принцип *accessorium sequitur principale*, те заузео став да је та обавеза главна обавеза и по месту њеног испуњења би требало да се одреди надлежност суда.²⁸ Овакав приступ међутим, није било решење за оне случајеве у којима постоји више спорних обавеза које треба извршити у различитим државама, а ниједна од њих није главна. Нови проблем дакле постоји када су обавезе на којима се темељи тужбени захтев истог ранга. Са овим питањем Суд се суочио у случају *Leathertex* када је закључио да ће сваки национални суд бити надлежан само за онај део тужбеног захтева који се темељи на обавези или обавезама које је требало испунити на територији тог суда. Исти суд дакле, неће бити надлежан за цео спор.²⁹ Свестан недостатака фрагментације спорног случаја, Суд је ипак закључио да ако тужилац жели да води поступак у целости пред једним судом, онда увек има могућност да га води пред судом пребивалишта туженог.³⁰

²⁷ Више: H. van Lith, *op. cit.*, 95.

²⁸ Case 266/85 *Shenavai v. Kreischer*, (1987) ECR 239, пар. 19. Ово тумачење потврђено је и у каснијим одлукама Суда. Magnus and Mankowski, *op. cit.*, пар. 132, 153.

²⁹ Case 420/97 *Leathertex Divisione Sintetici SpA v. Bodetex BVBA*, (1999) ECR I 6747, пар. 40-42.

³⁰ *Ibid.* пар. 20-21 и 76. Више о комплексним уговорима: У. Грушић, „Jurisdiction in Complex Contracts under the Brussels I Regulation“, *Journal of Private International Law*, Vol.7, No. 2, 2011.

Проблем у вези са тумачењем „обавезе о којој је реч“ може постојати и у случају када се обавеза састоји у нечињењу, будући да ова врста обавезе нема територијалних граница па самим тим ни одређено место испуњења. У таквој ситуацији је немогуће одредити *forum solutionis*, па је према ставу Суда, правило о општој надлежности садржано у чл. 2 Уредбе једини основ надлежности који обезбеђује извештај и поуздан критеријум.³¹ Такође, проблем може постојати када предмет тужбеног захтева није изворна, примарна обавеза, већ секундарна обавеза која замењује неиспуњену уговорну обавезу. То ће бити на пример, у случају када тужилац не тражи испуњење обавезе коју је тужени преузео уговором, већ накнаду због неиспуњења те обавезе (конкретно, због тога што продавац није испоручио робу, купац раскине уговор и тужбом тражи накнаду уговорне штете).³²

Наведена тумачења Суда су у пракси показала недостатке па је у доктрини и судској пракси често било изражено мишљење да би за надлежност одређену чл. 5(1) Конвенције требало да буде релевантна она обавеза која је карактеристична за уговор. Један од најжустријих ставова против тумачења Суда, изразио је општи правобранилац *Ruiz* у свом мишљењу поводом спора *Concorde*: „Све је у вези са *De Bloos* грешка. Од самог почетка одговор је да се у сврху чл. 5(1) узима у обзир само карактеристична уговорна обавеза. Тада би у огромној већини случајева било могуће у процесне сврхе одредити место испуњења које је у блиској вези са битним елементима уговора“.³³

Упркос јасном тумачењу Суда у предмету *De Bloos*, као и свим каснијим одлукама у којима је оно потврђено, судови многих држава чланица, у тежњи да домаћим тужиоцима који испуњавају карактеристичну обавезу омогуће подношење тужбе пред домаћим судовима, су на основу чл. 5(1) Конвенције надлежност заправо одређивали према месту карактеристичне обавезе као општем правилу. У овоме су предњачили француски судови, али је тај разлаз судске праксе са тумачењем Суда присутан и у Белгији, Холандији, па чак и Немачкој.³⁴

³¹ Case 256/00 *Besix v. WABAG*, (2002) ECR I 1699, пар. 50.

³² Вид., Д. Бабић, *op. cit.*, 65.

³³ Мишљење општег правобраниоца *Ruiz Jarabo Colomer* у пресуди С 440/97 *GIE Groupe Concorde*, (1999) ECR I 6307, пар. 103. Вид., Н. van Lith, *op. cit.*, 101.

³⁴ Више, Д. Бабић, *op. cit.*, 81–83.

2.3. Место испуњења „обавезе о којој је реч“

Кључна одлука Суда о томе шта се сматра местом испуњења обавезе о којој је реч донета је у случају *Tessili*.³⁵ Прави проблем је заправо било питање по ком праву треба утврдити место испуњења обавезе: да ли то треба учинити по материјалном праву земље суда (*lex fori*), по материјалном праву које је меродавно за спорну обавезу (*lex causae*) или до одговора треба доћи аутономним тумачењем. Суд је закључио да се ово место има одредити према *lex causae*, што значи да суд на основу својих колизионих правила мора утврдити које је право меродавно за правни однос о коме је реч и у складу с тим правом одредити где се налази место испуњења спорне обавезе.³⁶ Практично, овај приступ, у садејству са приступом *De Bloos*, представља приступ дуплог корака (*two-step-approach*) који обавезује суд да прво одреди обавезу која *in concreto* представља основ тужбеног захтева, а онда на основу колизионе норме да одреди место испуњења спорне обавезе.³⁷ Као аргумент за избор оваквог решења Суд је навео „нарочито блиску везу“ која постоји између предмета спора и суда места испуњења спорне обавезе.

Lex causae приступ је међутим, наишао на бројне критике. Једна од њих је да је овај приступ тешко применити не само због тога што он у припремној фази поступка претпоставља да се реши веома комплексно питање међународног приватног права, већ укључује и испитивање меритума спора у време када судија још увек није решио питање надлежности.³⁸ С друге стране, одређивање места испуњења обавезе применом *legis causae* приступа критикован је и због тога што у великом броју случајева доводи до надлежности тужиоцевог суда (*forum actoris*) који не мора увек да има адекватну чињеничну везу с предметом спора, што је најчешће случај са тужбама за испуњење новчаних обавеза.³⁹

Због свега овога било је разних покушаја да Суд ЕУ ревидира *Tessili* приступ. Тако је Општи правобранилац *Lenz* у случају *Custom Made*⁴⁰ указао на то да приступ *lex causae* није примерен уколико

³⁵ Case 12/76 *Industrie Tessili Italiana Como v. Dunlop AG*, (1976) ECR 1473.

³⁶ Case *Tessili*, пар. 13.

³⁷ Вид., F. Ferrari, *Remarks on the Autonomous Interpretation of the Brussels I Regulation, in Particular of the Concept of „Place of Delivery“ under Article 5(1)(b), and the Vienna Sales Convention (on the occasion of recent Italian court decision)*, доступно на: www.ialsnet.org/meetings/business/ferarri/franko_USA.pdf.

³⁸ De Cristofaro, „Critical Remarks on the Vienna sales Convention’s Impact on Jurisdiction“, *Uniform L. Rev.* (2000) стр. 49. P. Stone, *op. cit.*, 97.

³⁹ F. Ferrari, *Forum Shopping Despite International Uniform Contract Law Convention*, *Int. & Comp. L.Q.* (2002), 691-692.

⁴⁰ Case C 288/92 *Custom Made v. Stawa*, (1994) ECR I 2913.

води надлежности оног суда који није у тесној чињеничној вези са случајем.⁴¹ Суд је одбио овакво тумачење чл. 5(1) с образложењем да иако повезаност између суда и предмета спора представља *ratio* ове одредбе, она се примењује и у случајевима када ова веза није остварена.⁴² Суд је даље нагласио да је место испуњења обавезе изабрано као критеријум за заснивање надлежности због своје прецизности и јасноће,⁴³ те да би примена неких других критеријума као што је повезаност с предметом спора, могла угрозити предвидљивост правила о надлежности што би било супротно сврси Конвенције.⁴⁴

3. СПЕЦИЈАЛНО ПРАВИЛО О ПОСЕБНОЈ НАДЛЕЖНОСТИ ЧЛ. 5(1)(Б) УРЕДБЕ

Као што је већ речено, подстав (б) чл. 5(1) Уредбе је у поређењу са Конвенцијом нова одредба о посебној надлежности за уговорне спорове и она гласи: ... *ако се странке нису друкчије споразумеле, место испуњења обавезе о којој је реч је:*

- *ако се ради о продаји робе, место у држави чланици где је, према уговору, роба испоручена или је требало да биде испоручена,*
- *ако се ради о пружању услуга, место у држави чланици где су, према уговору, услуге пружене или су могле бити пружене.*

Поље примене наведене одредбе ограничено је само на две врсте уговора: уговор о продаји и уговор о пружању услуга због чега се, као што смо навели, може сматрати специјалним правилом у односу на одредбу чл. 5(1)(а) Уредбе. Одредба подстава (б) се примјењује онда када се странке нису друкчије споразумеле, што значи да оне од овог правила могу да одступе. Коначно, ова одредба се примењује само ако се место испуњења обавезе одређено подставом (б), а то значи место испоруке односно, место пружања услуга, налази у држави чланици.

Увођење нове одредбе члана 5(1)(б) је учињено не само да би се избегла потреба за одређивањем обавезе о којој је реч, већ и да би се избегло одређивање меродавног права на основу кога ће се утврдити место испуњења те обавезе. Другим речима, извршене допуне су

⁴¹ Мишљење ОП *Lenza* у предмету *Custom Made*, пар. 74.

⁴² *Case Custom Made*, пар. 14.

⁴³ *Case Custom Made*, пар. 15.

⁴⁴ *Case Custom Made*, пар. 18.

учињене с циљем да се превазиђу настале тешкоће и неразумни резултати до којих је довела судска пракса иницирана пресудом *Tessili*. У ту сврху наведеном одредбом је експлицитно одређена релевантна обавеза и то на аутономан начин, дакле независно од *lex causae*, а место у којој она треба да се испуни одређено је као критеријум за заснивање надлежности. У случају уговора о продаји релевантно је место испоруке робе, а у случају уговора о пружању услуга то је место у којој треба пружити услугу.

Допуне које су уведене новим правилом без сумње представљају напредак у односу на решења предвиђена Конвенцијом. Међутим, будући да се ново правило примењује на ограничен број случајева и да је потребно да се стекну одређени услови, оправдано се може поставити питање да ли је оно заиста поједноставило ствари у пракси. У даљим разматрањима указујемо на могуће дилеме.

3.1. Место испоруке робе, односно пружања услуга као место испуњења обавезе

Према новој одредби садржаној у подставу (б) чл. 5(1) Уредбе обавеза испоруке робе, односно пружања услуга, које се генерално сматрају карактеристичним престацијама уговора о продаји, односно уговора о пружању услуга, постале су једине релевантне обавезе, те се места у којима оне треба да се испуне сматрају одлучујућим критеријумом за одређивање надлежности суда у случају спора. Та места су идентична за сваку обавезу која произилази из уговора, без обзира да ли је она спорна, да ли се састоји у плаћању или има неколико обавеза на којима се темељи тужбени захтев.⁴⁵ Ово значи да више нема потребе да се одређује обавеза која *in concreto* представља основ тужбеног захтева. Практичне последице овог унитарног приступа су од пресудног значаја будући да је концентрација надлежности гарантована.⁴⁶

Међутим, значајан проблем који се јавља у вези с местом испоруке робе, односно пружањем услуга, јесте недостатак изричите дефиниције ових појмова што доводи до великих дилема приликом примене и тумачења чл. 5(1)(б) Уредбе будући да се према националним правима и релевантним међународним конвенцијама ови појмови различито тумаче. Тако се на пример, код уговора о продаји у којима је предвиђен превоз робе из једне у другу државу, под местом испоруке робе може сматрати место у коме је купац преузео робу, место у коме је роба предата првом превознику ради доставе купцу или место у коме је продавац имао седиште у време закључења уговора.

⁴⁵ Образложење Предлога уредбе (Explanatory Memorandum) 14.

⁴⁶ Magnus and Mankowski, *op. cit.*, пар. 100, 136.

Нема сумње да због различитог тумачења овог појма, за један исти спор могу бити надлежни судови различитих држава зависно од тога пред којим од њих се питање поставља.

Према подставу (б) чл. 5(1) Уредбе, место испоруке робе, односно пружања услуге одређује се „према уговору“. Потпуно оправдано (јер је у складу са принципом аутономије воље), предност се даје заједничком избору уговорних страна. У пракси се ово најчешће чини уговарањем транспортних клаузула путем којих се одређује место и време испоруке. Последица је да се оваквим понашањем постиже највиши степен правне предвидљивости и сигурности, како за странке, тако и за сам суд. У таквој ситуацији тужилац зна да тужбу може поднети суду у том месту, а суд је у тој ситуацији ослобођен тешког задатка утврђивања места испоруке, односно места пружања услуге.

Проблем за суд настаје ако странке у уговору не одреде ни једно фактичко место испоруке. Тада се поставља питање да ли суд треба дословно да тумачи подстав (б) односно, формулацију „према уговору“. Ако размишљање иде у том правцу, онда на основу подстава (ц) нема места примени чл. 5(1)(б), већ о надлежности треба одлучити на основу *forum solutionis* из чл. 5(1)(а) Уредбе. Овакво тумачење би према неким мишљењима, било супротно жељи законодавца да обезбеди објективно место извршења, а с друге стране, ограничило би поље примене чл. 5(1)(б).⁴⁷ Друга могућност је да се о месту испоруке, а тиме и о надлежности, одлучује применом унифицираних материјалних правила, као што су Бечка конвенција о продаји робе из 1980, UNIDROIT принципа међународних трговачких уговора или применом Принципа европског уговорног права.⁴⁸ Коначно, неки аутори предлажу усвајање одређених аутономних појмова о месту испоруке робе, односно пружања услуге, који би се примењивали у случају када се не може утврдити споразум о месту испуњења.⁴⁹

Проблем за суд постоји и у случају када испоруку треба извршити у више места. Које од њих ће бити релевантно за заснивање надлежности суда? Будући да ова ситуација није решена чл. 5(1)(б), од Суда ЕУ је у случају *Color Drack*⁵⁰ тражено тумачење да ли се наведени члан Уредбе примењују на уговор о продаји робе у коме је предвиђено неколико места испоруке унутар једне исте државе чланице, и ако је тако, да ли тужилац може у случају када се тужбени захтев односи на све те испоруке, да тужи у месту које сам изабере.⁵¹

⁴⁷ Н. van Lith, *op. cit.*, 88.

⁴⁸ Вид., Ф. Ferrari., *op. cit.*, 92.

⁴⁹ Вид., Д. Бабић, *op. cit.*, 137. и сл.

⁵⁰ Case C 386/05 *Color Drack*, (2007) ECR O.

⁵¹ *Ibid.*, пар. 15.

Суд је најпре потврдио да се чл. 5(1)(б) Уредбе примењује на поменути случај будући да намера није била да се Уредбом искључе случајеви у којима већи број судова може бити надлежан, затим је истакао да је принцип најближе везе остварен, јер ће у сваком случају бити надлежан неки од судова те државе чланице, али је нагласио и значај чињенице да *један* суд треба да буде надлежан за све тужбене захтеве проистекле из уговора. Суд је даље закључио да у случају када постоји више места испоруке, надлежан треба да буде суд оног места које је у најближој вези са спорним уговором. Према резонувању Суда, то је место главне испоруке, а шта се сматра главном испоруком треба одредити на основу економских критеријума. Дакле, на националном суду је да према поднетим доказима одреди то место, а тиме и своју надлежност. Уколико то није могуће, према ставу Суда, тужилац може сам да изабере једно од тих места испоруке и суду изабраног места да поднесе тужбу, будући да свако од тих места има довољно блиску везу са материјалним елементима спора.⁵²

Ако је један од циљева Уредбе био да се смањи број надлежних судова пред којим тужилац може да покрене поступак, а тиме и *forum shopping*, онда је увођење новог правила, садржаног у подставу (б) чл. 5(1) свакако корак напред у односу на решење постављено чл. 5(1)(а) Уредбе јер води концентрацији надлежности, а тиме и већем степену предвидивости и правне сигурности. Међутим, оправдано се поставља питање зашто је то предвиђено само за две врсте уговора, уговор о продаји и уговор о пружању услуга када се чини потпуно разумним да је исто решење предвиђено и за остале уговора. Нажалост, прилика да се то учини је пропуштена и то два пута: први пут када је ревидирана Конвенција, а други пут када су *Recast*-ом измењене и допуњене одредбе Брисел I уредбе. Други разлог због кога сматрамо да је наведено решење само делимично решило проблем практичне примене овог дела Брисел уредбе је недостатак експлицитне дефиниције места испоруке, односно места пружања услуге. Чињеница да судови држава чланица ове појмове могу тумачити различито, има за последицу надлежност различитих судова за један исти спор. Коначно, ако је један од циљева такође био да се бар код уговора о продаји и пружању услуга осигура најближа чињенична веза између предмета спора и надлежног суда, па је у ту сврху формулисано место испуњења карактеристичне обавезе као један објективни критеријум, не може се рећи да је овај циљ осигуран у сваком случају. Разлог је једноставан: споразумом странке могу одступити од наведеног правила.

⁵² *Ibid.*, пар. 28, 35, 40, 42.

4. ПОСЕБНА МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ ЗА УГОВОРНЕ СПОРОВЕ ПРЕМА ПРАВУ СРБИЈЕ

Међународну надлежност судова Србије уређују два кључна закона: Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља (у наставку текста: ЗРСЗ)⁵³ и Закон о парничном поступку (у наставку текста: ЗПП).⁵⁴ Осим у ова два закона, норме о надлежности се могу наћи и у неким другим законима,⁵⁵ као и у међународним уговорима,⁵⁶ али они имају ограничен значај.

Будући да је урађен, и на сајту Министарства правде објављен Нацрт новог закона о међународном приватном праву (у наставку текста: Нацрт ЗМПП), у нашим даљим разматрањима ћемо најпре указати на решења питања посебне међународне надлежности за уговорне спорове према актуелном ЗРСЗ, а затим указати на нова решења предвиђена Нацртом ЗМПП.

4.1. Посебна међународна надлежност за уговорне спорове према ЗРСЗ и ЗПП

Закон о решавању сукоба закона не садржи кохерентан систем правила којим се експлицитно и стриктно уређује посебна међународна надлежност за уговорне спорове. На овај став указује чињеница да неке од одредаба које уређују ово питање имају знатно шири домашај, те да се из њиховог контекста може закључити да се између осталог односе и на уговорне спорове.

Тако, према ЗРСЗ, посебна међународна надлежност за уговорне спорове може се у Републици Србији засновати:

- *ако је обавеза настала у Републици Србији или се мора испунити на територији Републике Србије, а тужени, физичко или правно лице са седиштем у иностранству, има на територији Републике Србије своје представништво или заступништво или ако је у Републици Србији седиште правног лица коме је поверено вршење туженикових послова*

⁵³ Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља, *Службени лист СРЈ*, бр. 46/96.

⁵⁴ Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/11.

⁵⁵ Ову врсту норми садрже нпр. Закон о поморској и унутрашњој пловидби и Закон о облигационим односима и основама својинскоправних односа у ваздушном саобраћају.

⁵⁶ У Србији су на снази бројне конвенције, билатералне и мултилатералне, које је закључила Србија или СФРЈ, као што су Варшавска конвенција о изједначавању извесних прописа о међународном превозу ваздухом, Конвенција о међународном превозу железницом, Хашке конвенције о грађанском судском поступку итд.

(чл. 55). У питању је правило о посебној надлежности за спорове настале због деловања представништва или заступништва или друге пословне јединице, пред судом у месту у коме се налази представништво, заступништво или друга пословна јединица.⁵⁷ Заснивање надлежности суда Србије по основу настанка обавезе (*forum contractus*) или по основу испуњења обавезе (*forum solutionis*) на њеној територији је дакле могуће, али је оно условљено следећим чињеницама: а) тужени, физичко или правно лице, мора имати седиште у иностранству и мора имати представништво или заступништво на територији Србије, односно седиште правног лица коме је поверено вршење његових послова и б) спор се мора односити на обавезе које су настале или које се морају извршити на територији Србије.

- *ако је обавеза настала у време боравка туженог у Републици Србији* (чл. 54, ст. 2).

Осим овога ЗРСЗ садржи и одредбе о посебној међународној надлежности суда Републике Србије за спорове из две врсте уговора: 1) уговора о закупу или најму непокретности, или из уговора о коришћењу стана или пословних просторија, ако се непокретност налази на територији Републике Србије (чл. 56) и 2) уговора о закупним односима у погледу ваздухоплова и брода, ако се на територији Републике Србије води уписник у који је ваздухоплов, односно брод уписан (чл. 58, ст.1).

Као што се може запазити, у чл. 54 и 55 ЗРСЗ уопште се не помиње категорија „уговор“ или „уговорни спор“, већ само категорија „обавеза“ која има знатно шири домашај јер се може односити како на уговорне, тако и на вануговорне обавезе. Међутим, како нема сумње да „обавеза“ може да проистекне из уговора, то се и без изричитог назначења о томе, може закључити да се наведене одредбе ЗРСЗ односе на успостављање надлежности судова Србије за уговорне спорове.

Релевантну одредбу о посебној међународној надлежности судова Србије садржао је и Закон о парничном поступку из 1990. године.⁵⁸ Наиме, према чл. 58, ст. 3 овог закона, у споровима про-

⁵⁷ Сличну одредбу садржи и чл. 5(5) Брисел I уредбе према којој лице са пребивалиштем у некој држави чланици може бити тужено у другој држави чланици ако је реч о спору који произилази из пословања представништва, заступништва или друге пословне јединице, пред судом места у коме се налази представништво, заступништво или друга пословна јединица.

⁵⁸ Закон о парничном поступку, *Службени лист СФРЈ*, бр .27/90, чл. 58, ст. 3.

тив лица за које не постоји општа месна надлежност у Републици Србији, за обавезе које треба да се испуне у Републици Србији, тужба може да се поднесе суду на чијем подручју та обавеза треба да се испуни. Другим речима, против лица која имају пребивалиште, односно седиште у иностранству, може да се покрене поступак пред судом Србије уколико на њеној територији треба да се испуни обавеза која је уговором преузета (*lex solutionis*). За разлику од чл. 55 и чл. 54 ЗРСЗ, наведена одредба нема ограничења у погледу тога да тужени треба да има представништво, односно заступништво на територији Србије или да је спорна обавеза настала у време његовог боравка у Србији. Ова одредба је унета у ЗПП 1990. године, дакле, после ступања на снагу ЗРСЗ. Иако се овом одредбом уређивало питање месне надлежности судова, у доктрини је већ тада изражена најпре дилема, а затим и решење у вези са њом, да јој треба дати значење правила о међународној надлежности.⁵⁹ Да је ово мишљење било исправно потврђује актуелни ЗПП.⁶⁰ Наиме, према чл. 26 ст. 1 наведеног закона, суд Републике Србије је надлежан за суђење, ако је његова надлежност за спор са међународним елементом изричито предвиђена законом или међународним уговором. Ако у закону или међународном уговору нема изричите одредбе о надлежности домаћег суда за одређену врсту спорова, домаћи суд је надлежан за суђење у тој врсти спорова иако његова надлежност произилази из одредаба закона о месној надлежности домаћег суда (чл. 26, ст. 2). Будући да је одредба чл. 58. ЗПП из 1990. године задржана и у важећем ЗПП (с идентичним текстом садржана у чл. 55, ст. 3) и да није покривена одредбом чл. 54 и 55 ЗРСЗ, односно није изричито предвиђена ЗРСЗ, ову одредбу би у складу са чл. 26, ст. 2 ЗПП требало тумачити као правило о међународној надлежности.

Као што је већ истакнуто, није спорно да се свака од наведених одредби може применити на спорове настале из уговора, али поставља се питање која од обавеза се има сматрати релевантном за заснивање надлежности српског суда. Да ли је то обавеза на којој се темељи тужбени захтев, што значи да то може бити било која обавеза која је уговором преузета, или је то обавеза карактеристична за предметни уговор? У недостатку експлицитног одређења овог питања, што је потпуно оправдано с обзиром на то да се о обавезама говори уопштено, сматрамо да под обавезом релевантном за успостављање надлежности српског суда треба разумети обавезу на којој се темељи тужбени захтев. Ово због тога што се о обавезама говори у множини, па то може бити било која од оних које је требало испунити у Србији. Да је законодавац мислио на карактеристичну обавезу онда је, због правне сигурности и извесности, то изричито морао да одреди.

⁵⁹ Вид., Дика, Кнежевић, Стојановић, *op. cit.*, 201.

⁶⁰ Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр.74/13.

4.2. Посебна међународна надлежност за уговорне спорове према Нацрту ЗМПП

Нови Закон о међународном приватном праву Србије, који је за сада у статусу нацрта, биће донет претпостављамо ускоро и то после 30 година важења актуелног ЗРСЗ. Нови Закон не само да је инспирисан решењима предвиђеним у праву Европске уније, већ у највећој могућој мери представља њихову рецепцију. Такође, овај закон је усклађен са појединим Хашким конвенцијама које наша држава још није ратификовала, као и са најновијим тенденцијама у савременом споредном међународном приватном праву.⁶¹

Одредбе о надлежности за уговорне спорове су садржане у општем делу, глави првој (чл.12, 19, 22–25), као и посебном делу, глави седмој (чл.132–135). У поређењу са ЗРСЗ нови Закон је из поља своје примене, претпостављамо као ексorbitантну, искључио одредбу о посебној надлежности суда Србије по основу настанка обавезе за време боравка туженог у Републици Србији. Све остале одредбе ЗРСЗ су задржане, али су измењене и допуњене где год је то било потребно како би се отклониле недоумице у тумачењу или им се дала нова садржина.

Одредбе релевантне за наша разматрања садржане су у чл. 132 Нацрта ЗМПП и гласе:

1. *Суд Републике Србије је надлежан за спорове из уговорних односа, и ако његова надлежност не произилази из других одредаба овог закона, ако је основ тужбеног захтева обавеза која је извршена или би требало да буде извршена у Републици Србији.*
2. *Ако се странке нису споразумеле другачије, сматра се да је место извршења обавезе из ст. 1. овог члана у Републици Србији:*
 - а) *код уговора о продаји робе, ако је у складу са уговором роба испоручена или је требало да буде испоручена у Републици Србији;*
 - б) *код уговора о пружању услуга, ако су у складу са уговором услуге пружене или би требало да буду пружене у Републици Србији.*
3. *Суд Републике Србије надлежан је за спор против туженог правног лица у вези с пословањем његовог представништва, заступништва или пословне јединице ако се представ-*

⁶¹ Вид. Извештај Мирка Живковића, председника радне групе за израду Закона о међународном приватном праву, доступном на сајту Министарства правде Републике Србије.

ништво, заступништво или пословна јединица налази у Републици Србији.

Решење предвиђено наведеном одредбом у потпуности одговара решењу усвојеном у Брисел I уредби, само је нешто прецизније. Ту прецизност видимо у изричитом ставу да се код свих врста уговора, осим код уговора о продаји и уговора о пружању услуга, под „обавезом“ подразумева она уговорна обавеза на којој се темељи тужбени захтев (ст. 1, чл. 132), што одговара тумачењу Суда ЕУ у случају *De Bloos*. Према другом ставу наведене одредбе чл.132, за уговорне спорове који произилазе из уговора о продаји и уговора о пружању услуга, надлежност се одређује према месту испуњења карактеристичне уговорне обавезе, па ће српски судови бити надлежни онда када се место испоруке робе, односно место пружања услуге налази на територији Републике Србије.

Правило из ст. 3, чл. 132 Нацрта закона, које се односи на спор који произилази из пословања представништва, одговара чл. 55 ЗРСЗ, као и чл. 5(5) Брисел I уредбе. Оно дакле, није ново, само је очекивано другачије систематизовано у односу на ЗРСЗ.

Критике које су у европској стручној и академској јавности изречене на рачун правила о посебној надлежности садржаног у одредби чл. 5(1) Брисел уредбе, могле би се односити и на чл. 132 Нацрта ЗМПШ с обзиром на то да су наведене одредбе идентичне и да је о првима било доста речи. Нама се међутим, чини интересантним питање како ће српски судови тумачити и примењивати одредбу чл. 132 новог Закона. Чини се да одговор на ово питање треба тражити у Споразуму о стабилизацији и придруживању (у наставку текста: ССП)⁶² који је Србија закључила с Европском унијом 29. априла 2008. и којим се обавезала да ће настојати да обезбеди постепено усклађивање постојећих закона и будућег законодавства са правним тековинама Заједнице (*acquis communautaire*) и да ће обезбедити да се важеће и будуће законодавство правилно примењује и спроводи.⁶³

Ако се Нацрт ЗМПШ усвоји и постане нови ЗМПШ, може се сматрати да је Србија успешно обавила први део посла у процесу хармонизације будући да је прописе у овој области у највећој могућој мери ускладила са релевантним прописима ЕУ. Међутим, остаје чини се, много важније питање – питање примене новог ЗМПШ. Иако нема експлицитног објашњења шта се подразумева под „правилном“ при-

⁶² Споразум о стабилизацији и придруживању ЕУ, *Службени гласник РС*, бр. 103/07 је међународни уговор, потписан 29. априла 2008. између Републике Србије и Европске уније којим се предвиђа обавеза Републике Србије да у договореним роковима усклади домаће законодавство са прописима који спадају у правне тековине Европских заједница.

⁶³ Вид., чл.72 Споразума о стабилизацији и придруживању.

меном нових прописа, нема сумње да ово треба разумети као делотворну примену којом би се постигли циљеви постављени ССП, а то је њихова компатибилност са комунитарним тековинама.⁶⁴ У ту сврху, тумачења Суда ЕУ не само да би била корисна, већ би била неопходна у контексту примене новог ЗМПП.

Dr. Milena Petrović

Associate Professor

University of Kragujevac Faculty of Law

ISSUE OF SPECIAL JURISDICTION IN DISPUTES COMING FROM CONTRACTUAL RELATIONSHIP UNDER THE EU AND SERBIAN LAW

Summary

Special jurisdiction in matters of contracts is based on the close link between the cause of action and the territory of the court on which the jurisdiction is conferred. This is exception to the general jurisdiction based on defendant's domicile. It is introduced to legal systems with aims to facilitate the sound administration of justice and to make the balance between parties, giving the plaintiff a choice to bring proceedings to a court of his convenience.

The structure of special jurisdiction rules contained in Brussels I Regulation is very complex. The general rule disguises more than it reveals at first glance and ought to be read in the light of the previous judgments of the ECJ and special rule is the modernizing element as it introduces an autonomous fact-based concept for the most important categories of contracts.

After adoption of the new Serbian Law on International Private Law the rules on special jurisdiction shall be applied in accordance with EU standards, i.e. with ECJ practice.

Key words: *Jurisdiction. – Contractual dispute. – Contractual obligation. – The place of the performance of the obligations.*

⁶⁴ Више: Р. Вукадиновић, *Како усклађивати домаће прописе са правом Европске уније*, Крагујевац, 2004, 74.